

УДК 341.4

ДЕРЖАВА ЯК СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У БОРОТБІ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Нуруллаєв І.С.о.

*кандидат юридичних наук,
керівник*

Генеральна інспекція

Офісу Генерального прокурора

У статті розглянуто статус держави в міжнародному правопорядку в цілому та у сфері співробітництва у боротьбі зі злочинністю зокрема. Зазначається, що для міжнародного правопорядку держава є фундаментальним елементом всіх його складових елементів: в інституційно-суб'єктній – держава виступає основним суб'єктом; в нормативно-правовій – держава є основним правотворцем міжнародних норм; щодо третьої складової, то саме правовідносини між державами або за участю держав становлять питому вагу всіх міжнародних відносин.

Розглянуто доктринальні підходи до поняття суверенітету державу та його ключові ознаки. Проаналізовано питання повноти суверенних прав держав в рамках міжнародних міжурядових організацій. Зазначається, що в умовах глобалізації зміст і ознаки державного суверенітету зазнають змін, але наявність у держави суверенітету не повинна ставитися під сумнів, бо він обумовлений міжнародним правом, яке за сучасних умов отримало все більшого поширення, при цьому каркас концепції державного суверенітету у співвідношенні з іншими принципами міжнародного права залишається незмінним.

Розкрито роль держави як суб'єкта міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Зазначається, що від імені держави в цій сфері діють відповідні державні органи, які, як правило, не тільки ведуть перемовини при укладенні міжнародних угод з протидії транснаціональної злочинності, але й підписують їх.

Проаналізовано особливості правового співробітництва держав у сфері міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю шляхом міжнародної правотворчості, що зумовило формування нормативно-правового масиву міжнародних договорів.

Висвітлено основні напрямки міжнародної правотворчості у сфері міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю.

Міжнародне співтовариство являє собою переплетення, зіткнення й узгодження таких інтересів: однієї держави (щодо підтримки власної національної системи з протидії злочинності); декількох держав, об'єднаних у союзи або об'єднаних у міжнародні організації зі спільними статутними цілями у сфері боротьби зі злочинністю; міжнародного співтовариства, які полягають у забезпеченні нормального функціонування міжнародно-правової системи боротьби зі злочинністю в цілому.

Ключові слова: міжнародно-правове співробітництво, боротьба зі злочинністю, держава як суб'єкт міжнародного права, державний суверенітет.

STATE AS A SUBJECT OF THE INTERNATIONAL LEGAL COOPERATION IN CRIME PREVENTING

Nurullaiev I.S.

*Candidate of Juridical Sciences,
Head of the General Inspection of the
Prosecutor General's Office of Ukraine*

The article considers the status of the state in the international legal order in general and in the field of cooperation in the fight against crime in particular. It is noted that for the international legal order, the state is a fundamental element of all its constituent elements:

in the institutional-subjective – the state is the main subject; in normative-legal – the state is the main law-maker of international norms; with regard to the third component, it is the legal relations between states or with the participation of states that constitute the share of all international relations.

Doctrinal approaches to the concept of state sovereignty and its key features are considered. The issue of completeness of sovereign rights of states within the framework of international intergovernmental organizations is analyzed. It is noted that in the context of globalization, the content and characteristics of state sovereignty are changing, but the state's sovereignty should not be questioned, because it is due to international law, which in modern conditions has become more widespread. principles of international law remains unchanged.

The role of the state as a subject of international cooperation in the fight against crime is revealed. It is noted that on behalf of the state in this area act the relevant state bodies, which, as a rule, not only negotiate international agreements to combat transnational crime, but also sign them.

The peculiarities of legal cooperation of states in the field of international cooperation in the fight against crime through international lawmaking, which led to the formation of the legal array of international treaties, are analyzed.

The main directions of international law-making in the field of international cooperation in the fight against crime are highlighted.

The international community is an intertwining, conflict and coordination of the following interests: of one state (to support its own national system for combating crime); several states united in unions or united in international organizations with common statutory goals in the field of combating crime; international community, which are to ensure the proper functioning of the international legal system to combat crime in general.

Key words: international legal cooperation, fight against crime, state as a subject of international law, state sovereignty.

Постановка проблеми. Міжнародно-правове співробітництво у боротьбі зі злочинністю при всій важливості даного напрямку співпраці має другорядне значення у порівнянні з головним завданням міжнародного співтовариства – збереження та підтримка міжнародного миру. Проте, на сучасному етапі міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю за своєю актуальністю і важливістю поступово «доростає» до сфери забезпечення міжнародного миру і безпеки. Зумовлено це, насамперед, тим, що окремі транснаціональні злочини (приміром, тероризм та інші) стають загрозою міжнародному миру і безпеці, а також міжнародному і національним правопорядкам. В цьому випадку міжнародно-правове співробітництво у боротьбі зі злочинністю стає нагальною необхідністю для міжнародної спільноти, а діяльність держави як основного суб'єкта міжнародного правопорядку стає надзвичайно відповідальною.

Метою статті є визначення правового статусу та ролі держави у міжнародно-правовому співробітництві у боротьбі зі злочинністю.

Стан дослідження. Ряд питань з проблематики міжнародної правосуб'єктності розглядалися у працях таких вчених як В. Г. Буткевич, М. В. Буроменський, В. Н. Денисов, Е. С. Кривчинова, М. Б. Крилов, Т. І. Левицький, І. І. Лукашук, І. Б. Малкіна, Л. А. Моджорян, В. І. Муравйов, А. С. Мацко, Т. М. Нешатаєва, В. Ф. Опришко, О. О. Покрещук, О.В. Тарасов, Д. А. Урсін, Л. Д. Тимченко, Г. І. Тункін, О. О. Шibaєва та інших.

Виклад основного матеріалу. Для міжнародного правопорядку держава є фундаментальним елементом всіх його складових елементів: в інституційно-суб'єктній – держава виступає основним суб'єктом; в нормативно-правовій – держава є основним правотворцем міжнародних норм; щодо третьої складової, то саме правовідносини між державами або за участю держав становлять питому вагу всіх міжнародних відносин. Серед суб'єктів сучасного міжнародного права держави володіють первинною,

основною, типовою, головною і загально визнаною правосуб'єктністю [1, с. 311], тому саме їм належить головна роль у боротьбі зі злочинністю.

Суверенні держави несуть відповідальність як за стан справ усередині держави, так і за порядок на міжнародному рівні [2, с. 155]. Держава, враховуючи суспільні потреби, можливості задоволення яких завжди детерміновані рівнем розвитку виробничих сил суспільства, масштабами державної діяльності і т.д., надає об'єктивним за змістом публічним відносинам адекватні правові форми за допомогою національного права.

Поняття суверенітету держави – найважливіше поняття як національного, так і міжнародного права [3, с. 3], займає в теорії міжнародного права особливе місце [4, с. 2]. О. Моїсеєв визначає суверенітет (державний) як невідчужувану юридичну якість незалежної держави, що символізує її політико-правову самостійність, найвищу відповідальність і цінність як первинного суб'єкта міжнародного права [5, с. 8]. Представник сучасної західної доктрини міжнародного права Р. Стейнберг зазначає, що на міжнародному рівні загально визнане поняття суверенітету охоплює здатність бути учасником міжнародної системи, укладати договори на основі згоди з іншими державами, брати участь у міжнародних відносинах на основі принципу суверенної рівності держав і виключає втручання інших держав у внутрішні справи [6, с. 330].

Відповідно до найбільш поширеної позиції в міжнародно-правовій науці ключовими ознаками державного суверенітету визнаються [7, с. 55]:

1) територіальне верховенство державної влади як її найвища на території країни прерогатива (концентрація всієї примусової влади і всіх засобів владного примусу, тільки держава може приймати правові норми, єдність державної влади, юридична необмеженість державної влади [8, с. 5-9]);

2) незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах – держава самостійно визначає і проводить зовнішньополітичну, зокрема зовнішньо економічну політику, керуючись принципами рівноправності і взаємовигідної співпраці з іншими членами міжнародного співтовариства [7, с. 57];

3) єдність і неподільність суверенітету, що виражається в наявності єдиного органу або системи органів, які у своїй сукупності утворюють вищу державну владу, яка проводить єдину правову політику [9, с. 111-112];

4) невідчужуваність суверенітету, згідно з якою ніяка частина багатонаціонального народу, жоден державний орган не має права вдаватися до дій, які можуть призвести до втрати державою суверенітету над певною частиною, так само як неправомірними вважаються дії інших суб'єктів міжнародного права, спрямовані на той же результат [7, с. 63];

5) в умовах демократії державний суверенітет зумовлений суверенітетом народу, оскільки саме народу належить уся повнота влади, яку він делегує системі органів державної влади, що здійснює її від імені і за участю народу [10, с. 34].

Зазначимо, що *de jure* кожна держава в міжнародній спільноті володіє повним суверенітетом. У практичній же площині міжнародних відносин, зокрема при добровільному делегуванні країнами своїх суверенних повноважень з певних питань у рамках міжнародних організацій, науковцями ставиться під питання повнота суверенних прав у таких держав. В цьому контексті Ю. Хоббі зазначає, що в умовах глобалізації зміст і ознаки державного суверенітету зазнають змін, але наявність у держави суверенітету не повинна ставитися під сумнів, бо він обумовлений міжнародним правом, яке за сучасних умов отримало все більшого поширення, при цьому каркас концепції державного суверенітету у співвідношенні з іншими принципами міжнародного права залишається незмінним [11, с. 9].

Говорячи про державу як суб'єкт міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю, необхідно зазначити про таку особливість. Від імені держави діють відпо-

відні державні органи, які володіють більшою владою, ніж, приміром, суб'єкт господарювання. У міжнародних договорах з протидії злочинності прямо зазначається про право правоохоронних органів вступати у безпосередні контакти з конкретних питань [12, с.62]. Як правило, перемовини щодо укладення міжнародних угод з протидії транснаціональної злочинності і окремим злочинам ведуть представники правоохоронних органів, вони ж і підписують їх. Приміром, Статут Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол) був підписаний міністром внутрішніх справ СРСР. Двосторонні міжвідомчі угоди підписують голови правоохоронних відомств (МВС, Генеральної прокуратури, Міністерства юстиції). Незважаючи за зазначений статус осіб, що підписує міжвідомчі міжнародні угоди, вони як і будь-які міжнародні договори накладають міжнародні зобов'язання на державу в цілому.

На сьогодні створений нормативно-правовий масив багатосторонніх міжнародних угод універсального і регіонального характеру з протидії злочинності. Окрім цього майже кожна держава уклала низку двосторонніх міжнародних договорів в цій сфері міжнародних відносин. Все ці міжнародно-правові норми в сукупності створюють комплекс міжнародних обов'язків держави як щодо зовнішніх дій, так і щодо дій в середині держави, спрямованих на протидію злочинності.

О.В. Боярінова в рамках дослідження суб'єктів міжнародно-правового співробітництва з протидії транснаціональній злочинності відмічає важливість міжнародної правотворчості держав у цій сфері, за допомогою чого формується міжнародно-правова основа протидії злочинності [12, с.64-67].

Україною як і більшістю держав міжнародного співтовариства укладено низку міжнародних угод, які прямо або дотично пов'язані з протидією злочинності, а саме: про боротьбу зі злочинністю; про взаємну допомогу в кримінальних правах; про взаємну допомогу у цивільних, торгових і кримінальних справах; про правову допомогу і правові відносини з цивільних і кримінальних справах; про правову допомогу і видачу; про співробітництво у боротьбі зі злочинами, що представляють підвищену небезпеку; про співробітництво у правоохоронній сфері; про співробітництво у боротьбі з організованою злочинністю, незаконним обігом наркотиків, тероризмом та іншими видами злочинів; про передачу для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення свободи; про боротьбу і злочинністю в галузі внутрішньої безпеки та інші.

Така різноманітність напрямків і сфер співробітництва вимагає від держав вагомих зусиль як у напрямку інституційних змін, так і щодо підвищення рівня підготовки кадрів у відповідних державних органах.

Міжнародне співтовариство являє собою переплетення, зіткнення й узгодження інтересів держав. Можна виділити наступні різновиди інтересів у сфері міжнародно-правового співробітництва з протидії злочинності: 1) однієї держави (щодо підтримки власної національної системи з протидії злочинності); 2) декількох держав, об'єднаних у союзи (наприклад, ЄС з єдиною організаційно-правовою системою протидії злочинності) або об'єднаних у міжнародні організації зі спільними статутними цілями у сфері боротьби зі злочинністю); 3) міжнародного співтовариства, які полягають у забезпеченні нормального функціонування міжнародно-правової системи боротьби зі злочинністю в цілому [13, с. 63-64].

Вибір засобів для досягнення національних потреб є важливим питанням при формуванні свого інтересу. Незважаючи на схожу об'єктивну складову державного інтересу у боротьбі зі злочинністю у окремих країн, суб'єктивна складова часто різниться, оскільки усвідомлення державами при вирішенні внутрішніх проблем потреби у допомозі міждержавного співтовариства може бути кардинально різним. Такі особливості є причиною різноманітності державних інтересів під час міждержавного спів-

робітництва. «Міжнародна правова позиція держави, – зазначає В. Євінгов, – являє собою сформовані під впливом об'єктивних та суб'єктивних факторів і відповідним чином реалізовані установки щодо застосування міжнародного права та його розвитку при здійсненні інтересів і цілей держави» [14, с. 110].

Таким чином при міжнародно-правовому співробітництві у боротьбі зі злочинністю держава як суверенний суб'єкт міжнародного права володіє правом обирати формат міжнародно-правового співробітництва. А після набуття членства у міжнародних міжурядових організаціях та приєднання до міжнародних договорів з протидії злочинності добровільно обмежує свої суверенні права у цій сфері відповідно до норм міжнародних договорів.

Висновки. На сучасному етапі розвитку міжнародного правопорядку держава, будучи головним, первинним і типовим його суб'єктом, володіє повною універсальною міжнародною правосуб'єктністю в міжнародно-правовому співробітництві у боротьбі зі злочинністю, що зумовлено такою її іманентною ознакою, як державний суверенітет. Тенденція зростання глобалізації та спричинена нею транскордонна злочинність зумовили домінантність зовнішніх відносин держави серед засобів реалізації нею власного національного інтересу у сфері боротьби зі злочинністю. Задля забезпечення ефективного функціонування національного організаційно-правового механізму у боротьбі зі злочинністю, держави, в силу взаємозалежності у цій сфері та з метою ефективно протидії злочинності та мінімізації її наслідків як на національному, так і на міжнародному рівні, не можуть діяти абсолютно самостійно і незалежно, а тільки у співпраці з іншими державами та відповідно до норм міжнародного права щодо боротьби зі злочинністю.

Список використаних джерел

1. Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основи теорії : підручник / за ред. В. Г. Буткевича. Київ : Либідь, 2002. 608 с.
2. Трагнюк О. Я. Політико-правовий зміст державного суверенітету в міжнародному праві. *Державний суверенітет в умовах європейської інтеграції* : монографія / за ред. Ю. П. Битяка, І. В. Яковюка. Київ : Ред. журн. «Право України», 2012. С.142-175.
3. Левин І. Д. Суверенітет. Москва : Юрид. изд-во МЮ ССРСР, 1948. 376 с.
4. Сіваш О. М. Розвиток українськими і російськими юристами-міжнародниками вчення про державний суверенітет (XVIII – початок ХХ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.11. Харків, 2010. 19 с.
5. Моисеев А.А. Соотношение суверенитета и надгосударственности в современном международном праве (в контексте глобализации) : автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра. юрид. наук : 12.00.10. Москва. 2007.
6. Steinberg R. H. Who is sovereign? *Stanford Journal of International Law*. 2004. Vol. 40. P.329-345.
7. Байдін Ю.В. Теоретико-методологічні основи визначення державного суверенітету. *Державний суверенітет в умовах європейської інтеграції* : монографія / за ред. Ю. П. Битяка, І. В. Яковюка. Київ : Ред. журн. «Право України», 2012. С. 44-71.
8. Ушаков Н. А. Суверенітет и его воплощение во внутригосударственном и международном праве. *Моск. журн. междунар. права*. 1994. № 2. С.5-9.
9. Червонюк В.И. Конституционное право России : учеб. пособие. Москва : ИНФРА-М, 2004. 432 с.
10. Конституція України : науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин, Ю. Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2011. 1128 с.

11. Хоббі Ю. С. Міжнародно-правова регламентація взаємовідносин Європейського Союзу з державами-членами (проблематика модифікації державного суверенітету в умовах євроінтеграції) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.11. Київ, 2011. 20 с.

12. Бояринова В.О. Субъекты международно-праового сотрудничества по противодействию транснациональной преступности : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Московский университет Министерства внутренних дел Российской Федерации. Москва, 2010. 189 с.

13. Шумилов В. М. Международное экономическое право в эпоху глобализации. Москва : Междунар. отношения, 2003. 272 с.

14. Евинтов В. И. Международное сообщество и правопорядок. Анализ современных концепций / отв. ред. Михайловский Н.К. Киев : Наук. думка, 1990. 128 с.